

ئىستاتىكا پىكھاتەيا وىنەى درۇمانا (بوھزىن) دا يا رۇمانئىس (نافع ئاكرەى)

زوزان سادق سعید
ماموستا
پەرلەمانى كوردستانى
اقليم كردستان العراق

كورتى

وینە و ئىستاتىكا وینىن رەوانبىزى و ھەستدارى ب شىوھكى گىشتى ئەو وینىن نەراستەوخۇنە ئەوین ھندەك پەيغ و دەستەواژە رامانا وئى يا رەسەن ل پشت خوھ دقەشیریت.كەواتە پەيغ ھەلگرا پتر ژ رامانەكییە و ئەفە دېتە فاکتەر بو دورستكرنا وینىن رەوانبىزى و ئىستاتىكى. لەورا دەرکەتتا ھەر پەيغەكى يان دەستەواژەكى لژیر ریزەوا خوھ يا رەسەن و لادان ب خوھفە گرت وى دەمى مەرچ نېنە واتايا وئى يا رەسەن بېن بھیتتە دياركرن، بەلكو دئ د چارچوڧى پەيغەكا داپوشى بېت ب ھەندك واتاين ديتەر. ئەفجار ھەر ژ وى دەمى رۇمان كەتتە بەردەستى خاندەفان و رەخنەگران نەخاسمە پىشتى دەرگەھىن نوكرنى بو ھاتىنە فەگرن دەروازەبەكا ديتەر يا ئىستاتىكى بەرامبەر رۇمان و رۇمانئىسى فەگر، ئەف چەندە دەلپەبەكا ديتەر بوو بۇ فەكولەر ورەخنەگرن رۇمانى كو دەميانا وان سترآكچەرىن زمانى ئاست و شىوازين جوانكارى و ئەپسەمەولوژى بېن دەقن رۇمانى شلوقەبەكەن ھەروسا دئ دەميانا وان شلوقەكرنا دا وینە و تابلويىن وینەكرى ب پەيغ رۇمانئىس دئ پىشكىشى خاندەفانى كەت. رۇمانا (بوھزىن) و ئەف فەكولينا ل ژیر ناف و نىشانى (ئىستاتىكا پىكھاتەيا وىنەى درۇمانا (بوھزىن) دا يا رۇمانئىس (نافع ئاكرەى) بەرجەستەكرنەكا راستەوخو يا ھەردو جورين وینىن رەوانبىزى وینىن ھەستكرنى ھاتتە كرن و رۇمانئىس شىبايە ب شىوھكى ھونەرى وینا بەرچاف بکەت كو ل دەمى خاندنا رۇمانى وئى وى سەردەمى د مېشكى خاندەفانیدا رەنگەدەت.

الكلمات الدالة: بوھزىن، نافع ئاكرەى، رەوانبىزى، ھەستدارى

پىشەكى:

فە تارادەكى نەھاتتە شىسەين. وفەرماموشكرنا فى لايەنى ژى دزقرىتە ھەبوونا وان بوچوونين جودا دناقبەرا وئى چەندى كو ئەف وینە پتر د لايەنى وەسفركرنىدا يان شعريەتا رۇمانيدا دەھنە بەھسكرن و ل قېرى شىوھكى تىكەلكرنى دناقبەرا فان وینا و ئەو وینىن دقنى فەكولینیدا ھاتتە بەھسكرن چىبوويە، بەلى پىشتى فەكولەرى سەبوربا چەندىن رۇمانئىسا خاندى و چەندىن فەكولین لدرور بابەنى وینا درۇمانيدا خاندىن دياربوويە كو ئەف ژانرى ئەدەبى مینا ژانرىن ديتەر وینە تىدا بكار دەھن.

-گرنگيا بابەنى:

گرنگيا فەكولینى دوى چەندیدا دەرکەفیت، كو دياركرنا وئى پيادا وینايە ئەوا دناف تىكستى رۇمانيدا ھاتتە كرن، لەوما ژبو دياركرنا زيرەكيا رۇمانئىسان دچاوەنيا بەرجەستەكرنا وینىن رەوانبىزى و ھەستيارى پىدقنى ب ئەنجامدانا فەكوليناپە.

-ئەگەرىن ھەلژارتنا بابەنى:

داكو پتر خاندەفانين رۇمانى د وان نھىيىن فەشارنى بېن رۇمانى بگەھن ژلاپەكى فە، وژ لايەكى ديتەر فە داكو تىشك بھين ئىخستەن لسەر وان بابەتىن زورىن رۇمان بشىوھكى گىشتى ب خوھفە دگریت و رۇمانا كوردى ب تايەت ئەف بابەتە ھاتە ئارا.

وینى ھونەرى د تىگەھى خوھ بى گىشتیدا رەگەزىن رونيژى، جوانكارى، سېانتىكى ب خوھفە دگریت، ئەفجاچ ب شىوھكى راستەوخو دناف تىكستين ئەدەبیدا بھين پيادەكرن يان ب شىوھكى نەراستەوخو، چونكى لپىشت فان وینا واتاين فەشارنى ب خوھفە ھەمبىز دكەت و دېت مەرەما سەرەكى ژى يا فان وینە ئەف واتايا دووى بېت. بكارىنانا وینا د رۇمانيدا دچارچوڧى وئى زەنیدا دزقرىت نەخاسمە ئەو وینىن دىشانداپىت بەرجستەيا وان د سىنەماپىدا بھیت كرن، لەوما جوداھيا وینەى درۇمانيدا دەميانا دەرېرىن و نواندى پتر دەتە دېت، لەوما دېتتا وینىن رەوانبىزى وژوان ژى وینىن مەجاز وخوازە وليكچواندىن درۇمانيدا ھەمبەرى وینىن ھەستان تىشتەكى زورى نورمالە، بەلى دېت دىيافى فەكولینكرنا واندا ژ لايى رەخنەگر و فەكولەران

المجلة الاكاديمية لجامعة نوز
المجلد 6، العدد 4 (2017)

استلم البحث في 2017/9/1، قبل في 2017/12/1

ورقة بحث منتظمة نشرت في 2017/12/20

البريد الإلكتروني للباحث: zozan.tirwanshi@gmail.com

حقوق الطبع والنشر © 2017 أسماء المؤلفين. هذه مقالة الوصول اليها مفتوح موزعة تحت رخصة

المشاع الإبداعي النسبية – CC BY-NC-ND 4.0

- رینازا فه کولینن:

رینازا (وهسفی - شیکاری) دغی فه کولینیدا بکارهاتیه.

بهشینی تیکه: وینه د رومانیدا

۱- تیکه و جورین وینه د رومانیدا

وهکو دیار کو دهستنیسانکرنا تیکهه وینهی د بوارین ئهدهبیدا و دهستهواژین ئاخفتنییدا کارهکی ئاسان نینه بو تیکههشتن د وئی مهوما فهشارتی ئهوا لپشت نابولین پهیفین ئاخفتنی یان ئیسینی دهن دهرین، چونکی بکارینانا وینین رهوانیژی وسمیانیکي داپوشینی لسهر واتایا ئاشکرا دکهت وئف چهنده ژلایهکی فه ب مهوما ئیستاتیکی بکارهاتیه و ژلایهکی دیتر فه ب مهبهستا ئازاراندنا جزرا وهرگر وخالدهفانی دهیت پیادهکرن.

تیکهه وینهی ژبلی کو دچارچوئی رهوانیژی و رونیژینیدا دزفیت دکهفته بهرامبرهندهک تیکهههین دیتر ب تابهت درومانیدا؛ چونکی نایب زمانی رومانی ببارکی بیت ب مژاتی وقورساتیا تیکههشتن، لهوما ئه و وینین دهینه دیتن پتر د میانا وینین: رهنگهدان، نواندن، دهرینکرن بهرچاف دکهفن و ئهف ژی ئیک ژ وان کهبسن سهرکی بوو یین فهلسهفه د قوناغین خودا لسهر راهوستای ((نهرستهو دیارکبه کو هر تشتهکی چیکری وینه ب هه، دههمان دهمدا کهرستهکی هه و وینهی چیدکهت وپهوهندی دناقهرا هردوو یان پهپهوهندهکا کونکریته؛ چونکی نه وینه ب کهرسته دورست دیت و ونه کهرسته ب ههبوونا کاری دهینه ههبوونی - خوه ئهگه ل ژیر فشارا هیزی بیت- بهلی دیت ئیک کهرسته گهلهک وینا دورست بکهت و ب واتا یین ژیک جودا)) (۱). کهواته وهکو فهپهلهسوفهکی ماددی ههلسوکهوئی دگهل کهرسته و رهگیرانا وان کهرستان بو سهر وینه و تشتی بیزراو دکهت، ئانکو ل دهف و هزر ناهیت دیتن تاکو نهپته کار و کریار و پته بهرچافکرن وههبوونا فی ژیک جودایا وینا ئانکو وینه ((پیکهاته بهکا زمانی به ژ پهپه ودهستهواژه وواتا یین هوشمندی وسوزداری وئاشویی دهر دکهفن، ئانکو سچاپهکی ژ دهرقه به ئیسهر بو وان ههلهجون وپالدهرین وئی فیاین ئینانه)) (۲).

کهواته کهفههکی دهرهکیه بو داپوشینکرنی لسهر وان نهینی و ورژاندن وهیچی و ئومید و فیان وپالدهرایه ئهوین ب ریکا هندهک پهیفین بارگری ب فان واتا یین فهشارتی دهینه دهرین. لهوما ژی وینه د رومانیدا جودایه ژ وینهی دشعریدا د با دوویدا پتر د چارچوئی وینین رهوانیژی دهینه نمایشکرن و ب مهوما ئیستاتیکی

بکارهیت و د رومانیدا پتر وینین وهسفرکی وشعریهتی نه، ههر چهنده لاگریا وینین رهوانیژی دکهت، بهلی چونکی رومان ب زمانهکی ساده و روژانه دهیت ئیسین لهوما نهشیت ههمی وینین رهوانیژی ب خوهفه بگریت.

رومانئیسینی شههرزا ئهوه ب بشیت دریکا پهپه و فهگیرانیدا ویتی شانویی ب رویدانی د میشکی خالدهفانی تیکستیدا چیکهت - ئانکو کاری دهرهینه رین فلان ئهوه فهگیران وههگوهاستنا تیکستین ئهدهیه بو سهر وینا لی لدهیف دیتن و تیکههشتنا وئی بو خالدهفانی وئی تیکستی وئاکو تیکستی نهخوینیت نهشیت وینهکی زهنی بو چیکهت وینیهت دکهتواریدا-

دیاردیت کو ویتی ئاخفتن و پهپه دوو شیوه یین ههین:

۱- ویتی زهنی (ویتی وهسفرکی)

۲- ویتی شعیری

ئهف هردوو جوره وینهیه د فه کولینن ئهدهی و رهخنا ئهدهبیدا ب فی شیوهیه:

۱- ویتی ههستکری ب دهرهکی.

۲- ویتی میشکی ب ناوهکی.

۳- ویتی تیکهلهکری دناقهرا دهرهکی وناوهکیدا (۳).

د یا ئیکیدا دنواندا وینین بیزراو دهر دکهفیت کو رهنگهدانا ویتی دپهن وپابهتهکیه کو هاتیه رویدان، لی دمیانا فهگیرانا ویدا ژ کهسی ئیک ب کهسی دووی وینه دهینه فهگوهاستن. کهواته تتی چافان وهکو ئیک ژ ههستکری مرؤفی بهشداري یا د دیتنیدا کری، بهلی دهمی دیتته پهپه ودهینه فهگیران دچارچوئی وینهکی زهنیدا دهینه دهرینکرن ب شیوهکی کو دهمی خالدهفان یان وهرگر دخوینیت ههست ب ههمی هوریتین روودانی دکهت، چونکی ب شیوازهکی زمانی ب وورد ئه و ویتی بیزراوی ب چافان هاتی دیتن و وینهکرن د میانا تیکهلهکرنی دگهل فانتازیا ئاشویی دمیشکیدا و ب ریکین دهرهینانا فیلمهکی داپوشی د میشکی ئیسهریدا هاتیه تومارکرن، ئانکو ژبلی کو رومانئیس د فهگیرانا روودانیدا بشیوهکی هونهری و تیکهلهکری دناقهرا ویتی واقیعی و ویتی ئاشویی بزافی دکهت کو وهکو دهرهینهری سینهمایی ژی کاری وهسفرکن وههگوهاستنا وینا و پهپهوهندی دناقهرا ئاشوپ وواقییدا چیکهت ئانکو ((وینه شیوی کهسان و تشتا و دیمین روونه لسهر وهرهقا دهینه وینهکرن)) (۴). ئانکو ههمی ئهف چهنده ب ریکا پهپه دهینه داریتن، بهلی پیش وهخت ئه و وینه دمیشکیدا هاتیه تومارکرن، لهورا ویتی زهنی ((ههمان ئه و

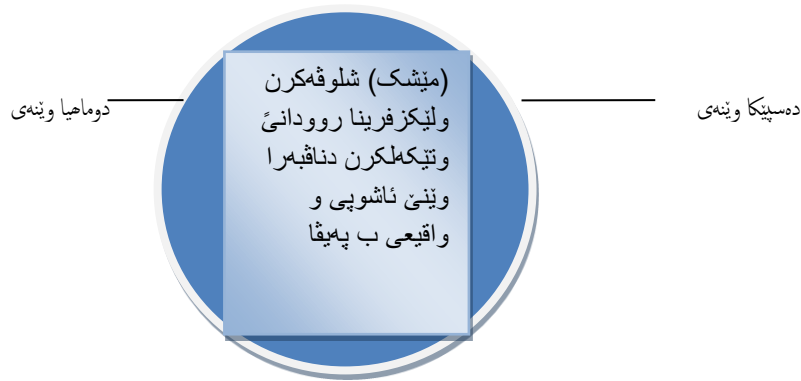
دانا پین وئ ژ جه ورویدانین همه جور وهر دگریت و تیکه م جهانا نهو فان دانا یا ژئ وهر دگریت جهانا ههستینکریه یا یا واقعی، لهورا ژئ ههستان به شداری یا دینکینانیدا کری ب هه ماههنگی دگهل وئیی دهورونی و میشکی.

ژیهر ئالوزیا ژیدر وزه همتیا تیکه هشتی دچاوه نیا پیکهاته کرنا وینهیدا وزه همتیا دهر بریکرن ژ چاوه نیا شلوفه کرنا وان دیتنن جودا لسه ر فی ئالوزی هه نه هنده ک ژ فه کولهارا وینهی ب پیکهاته کا میکشی ددان کو (جهوه ری وئ ژ جهانا ئایدیا به پتر ژ جهانا واقعی) (۹). ئانکو که رستی وئ دیت رودانه کا بچویک بیت کو ب وئ رادی بها نه بیت کو بیته که یس به لی شیسر دمیانا هررکن و بکارئینانا ئاشویندا تیکسته کنی دریز و پری وینه و روویدان وره گزین فه گزینی دورست دکهت، ئانکو گیانکرنا هرر وبرا به چ نهو دیتنه ژ ئاشوین بن یا واقعیبن، کو ههردوو پیکه به شداری د ستراکچهر پیکهاته یا تیکستی رومانیدا دکهن ب راما نه کا دیتر نهو هه می وینن روودانی د رومانیدا هاتینه کیشان دنا فبهر دوو جه مسهرا دهینه سه نرالکرن کو جه مسه ره ک رومانئیسه جه مسه ری دیتر وهرگره کو په یاما رومانی وناما وئ دمیانا جه ودهمه کیدا دهینه دانان وب فی شیوهی وئیی ئاشویی نهوی تیکه لکری دگهل روودانا واقعی دمیاشکی رومانئیسیدا وپویه په یف دی بیته هه مان وینه د سه ری وهرگریدا ده می وی تیکستی دخونیت، ئانکو رومانئیس شیا به ب شیوه کنی و هسا وئیی روودانی بکهت و ب په یفا دارئیت کو هر که سی دخونیت ههست ب چیکرن وهه بوونا هه مان وئیی راسته قینه بی روودانی بکهت هرر وهکی ل وی جهی ودوی ده می روودان په یدا بووی حازر بوویه. ئانکو په نا برنا رومانئیسان بو بابه تین وه سفکری و بکارئینانا وینن شعری ژ لایه کفه دیارکرنا ئیستاتیکا په یفا به و ژ لایه کنی دیتر فه دیارکرنا رونیژیا زمانی یا رومانئیسیه، دیسان ده مان ده مدائیکه رومانئیه نهوا ته فنی وئ د چارچوفه کنی نه ده پیدا هاتیه چین. ئانکو دمیانا زنجیره کا ده میدا ههولا وینه کن روودانه کنی به کو - دیت ب چاف هاتیت دیتن- یا نگوه لیبیت ب ریک وته کنیکه کا پروفشالا سینه مائی کو هرر که سی رومانی دخونیت ههست ب وئیی روودانی بکهت ودمیشکی وهرگریدا دورست دیت. ورومان تئی پشت به ستنی لسه ره زکرن وهیدی هیدی کرنا فه گزینی ناکهت، به لکو فوکسا خوه دئیکه سهر روودانی وچاوه نیا فه گزینکرنی وچیکرنا وینهی روودانیه ب په یفا، کهواته فه گوهاستنا وئیی روودانه کیه بو میشکی وپاشی دووباره کارکن لسهر ئافاکرنا وینه کنی به رفره هتر ده مان میشکدا ول

وئیی ره سه نه بین شیانن گونجاندن وزالگه هکرنی هه می، سه راری وی وئیی ئاشویی نهوا ژ نه نجانی وان شیانن نه کئیفیا میشکی دشت ستراکچهر دیتنن وینن جودا دورست بکهت) (۵). ئانکو ئیک ژ ستونین سه ره کی بین گه ماندا مه ره می به شداری کرنا وینه به دگهل په یفا.

دخالا سیندا به شداری کرنا ههردوو وینن ئیکنی و دووی دبدارن چونکی وینه دهر بریکرنه ژ وئ هزا د میشکیدا په یادیت - چ بوهر دیتیت یا نه دیتیت به لکو ب په یف خاندیت- و ب ریکا شاره زایی وهه سترکنی دوباره ب شیوه کنی دیتر بهینه فه وینه کن (نه فه ئی ده لیه به که بو فه کولینن فه لسه فی وده رووناسی، پاشی نهو وئیی دیدا دهیت نهو وئیی ل ده می ههستا دیتنی به شداری دیتنی پشتی کونترولا خوه ژ میکشی وهر دگریت. و بدوماهی هاتنا هوشداریا ههستاری کو دوور نینه نهف وینه وینه کنی چیکری بیت به لی نیزیکی وئیی هه سترکن وراستی بیت تئی ده می وی وینه دریز تره ژ وئیی دورست) (۶) کهواته پیاده کرنا فان شیوه وینا دناف رومانیدا د نابلویه کنی چارچوفه کری بی وینه کنی تیکه لکری دنا فبهر وئیی روودانه کا واقعی دگهل وینه کنی ئاشویی وپاشی چیکرن وکیشانا سباین وینهی و پیاده کرنا وان ب ریکا توخمن فه گزینی و به شداری کرنا وان گیانه کی ساخکری ب وی تیکستی ددهت وپاشی زیندیکرنا وی وینهی د میکشی وهرگریدا، هرر نهف مه ره مه بو بسپوره کنی وهکو (حاحف) دیار بکهت کو ((وینه، کارگه و پیکهاته به کا ته فنی و توخمن وینه کنی نه)) (۷). مه ره م ل فزری نهوه کو وینه ژئ دکه فته بهر شلوفه کن و دیارکرنا وانا یا بنا بهت و ئیی چیکری ب په یفا چونکی ب نه گه ری ئالوزی و تیکه لکرنا بابه تان وانا یا ره سن هاتیه دا پو شیکرن ب هنده ک وینن دیتر کو دیت به شداری کرنا هنده ک توخمن دیتر بین وینه کنی فاکته ره کنی دیتر بی فه شارتنا وانا بی بیت و ب فی رهنگی ئیسهر په نایی ده ته بهر بکارئینانا په یقین خواستی و مه جازی و هنده ک جارا ژئ وینن ته به لکیشای و ب فی چهن دی رومان ژئ مینا شعری بابه تین رومانئیزین - ب نه چاری فه - ب خوه فه دگریت، دفی بیافیدا (جرجانی) دئیت: ((خواستن یا نئیستهاره ئیک ژ ستونین سه ره کی بین ئاخفتنی به ولسه ر فی گرنگیا ویدا به رفره کی دکه فیتی و نه چار دیت جوانکرن وزه خره فه کرنی ددهته بیژیه د شعر و په خشانیدا)) (۸). دیار دیت کو نه بتی شعر دچوارچوفی جوانکاریا وینا دا دزفرت به لکو په خشان ژئ ب هه می جورین خوه بین چیروی فه دکه فته دناف سنوری فان وینادا، ئانکو وینه پیکهاته کا زمانیه، ئاشوپا شیسهری

دوماهی فیهگواستن و دهرئیکستنا وان ههمی مژاتی ورووناھین وینا ب ریکا په یفا، ههروهکی دفی دایکرامیدا دیار:

۲- وینہ دغه گیزان و تیکستین رومانیدا:

بهشداریکرتهکا مهزتر یا گری وروودانین چوپک نهوین دبنه هاریکار بؤ گه شه کرنا وینئ روودانا سه رکی وئ هه ژئ نیک ژ وان ریکابه نهوا هزارا فهارتی یا رومانئیسئ ب شیوهکی بهرزتر بگه صیته وهرگری و دتهجمادا دئ کارتیکرن و کاریگری و هه لچوین رومانئیسئ هینه فیهگواستن بؤ وهرگری، نانکو لدهمی خاندنا تیکستئ رومانی ب شیوهکی هه لچووی شئیسئ بیت دئ ههمان وینہ د سه ری وهرگریدا هینه چیکرن یان وینئ خواهشی و دیلانہکی دئ وینہکی ب ههمان شیوه ل دهف وهرگری دورست بیت نانکو ههمی نهو جیهانا خواهش و نه خواهش، نهوا نامو ویا بهرنیاس دئ هینه فیهگواستن بؤ خاندنایی و وهرگری.

گرنگیا وینہی دجیهانا رومانیدا دمیانا فان وینادا ورهوانی وزمانانیا رومانئیسیدا دیاردبیت، کو (تیکه هئ وینہی بهینته (استپار) کرن وهکو پیکهاتهکا جوری وسهرجهمییا گشتی یا نهکنیف بو پالپشتی کرنا ئیستاتیکی دناقبهرا پیکهاته وساخلهتین شیوازرین)(۱۱). نانکو وینہ ب فیهگواستنئا ناشویا رومانئیسئ رادبیت ودکته په یف و دهسته واژین فیهگیزای بین بارگری ب وانا وینین زهنی، کو وانا بین وئی ژیلی کو هه لگری وینین رهوانیژی بیت هه لگر وبارکریا هزار ونایدیولوزیاتین جودا جودا بین کاره کنه رین رومانیه.

په یوهندی دناقبهرا نامازه ونامازه پیکراوی ناراستهکا دیتره یا کو هاریکار بؤ رهنگه دانان وی وینئ رومانئیسئ دگهل ناشویا خواه چیکری وب زنجیرهکا دهسته واژین رهوانیژی و ئیستاتیکی بکارینای، چ گومان نینه کو نهف په یوهندی ژئ په یوهندیهکا گرنگ وپهزه چونکی گونتنکرنا وینئ په یفا دگهل تیکه هئ فهارتی ی وانا ی نهوا په یف دهه لگر ژ کوژیهکی هه رهمهکی ناهیت، بهلکو رومانئیس زهنی د چاوه نیا

دیابوو کو وینہ نامازه به بو پیکهاته یهکا وهسف و نوینه راتیا هندهک هزار وینین زهنی و فهارتی دکته، لهوما ژئ وانا یا وینہی د تیکستئ رومانیدا سنورین وانا یهکا ساده و ناشکرا و هندهک جار ژئ وانا یا فهرنگی یا بهزاندی دکته، خواه نهگه دشیوه وهسفرینیدا بزفریت دئ ههر مینیت نهو چارچوئی زهنی نهوا دمیانا وینا رومانئیسئ نهفراندن و داهینانا هزارین خواه دکته کو نهف چهنده ژئ دئ دریکا ناماده کرتهکا هزاری یا روودانیدا بیت دمینشکی رومانئیسیدا داکو بینه چارچووه بؤ چارگوشا وینہی یا تیکستئ رومانی ب تایهت نهو توخمین فیهگیزانی نهوا بؤ ههر ئیکی ژ وان جیهانهکا هاوسهنگ ویهکسان ئافادکته کو چ کیاسی تیدا نه بیت، یان نهو پرستیچین زهنی دناشویا خواهدا روکه شکری و برسقاندین تاکو سه رنجا وهرگری بؤ رابکشیت، نهف بزاف و کریاره ههمی دئ بریکا دارتینا په یفا دایت نهوا ب زمانی دهینته گوتن وب په یفا دهیت شئیسین وب فی شیوهی کارتیکرن و کاریگریا ههستین شیسهری ژئ دهینته فیهگواستن بو وهرگری وههر دمیانا فی فیهگیزانا ئیستاتیکیدا فیهگیزئ هه میشتران رولهکی سه رکی وئ هکنیف د لیکزفراندنا روودانادا دینیت ودههمان دهمدا هاریکاری رومانئیسئ بؤ فیهگواستنئا هزارین رومانئیسئ بؤ وینہ پهکی ههستیکری و نهفه ژئ روئی وئی په یوهندی بهندکری دیاردکته نهوا دناقبهرا وانا وستراکچهره تیکستئ رومانیدا ههی ((وینہ نامرازی ئیکانه یی دهره یی به ژ کاره کنه ر وئ هه ژینگه و جیهانا هزارویر و جیهانا راسته قینه یا تیدا دژیت)) (۱۰). کهواته وینہ سه رشتی هزاری یا رومانئیسئ ناگهوریت بهلکو ریکهکا هاریکار بؤ پیشاندانا روودانی و بهرفراوانکرنا سنورئ وئی یی تهسک بو سنورهکی بهرفه رته و

پراکتیکیدا هینه دیارکن ژبه کو بهرجسته کرنا وینین رهوانیژی دمیانا گوتنادا دیاردیبت.

۱-۳: ویتی لیکچواندن:

دیباقی نه دهیدا ئەف جورئ وینهی ب کهفتترین وینه دهیته هژمارتن، لهوما ژئ بکارئینانا فی وینهی دمیانا وهک ئیکی وینزیکیا ساخلاهت وشپوهیدا دهیته دیارکن، ئانکو ویتی لیکچواندی چار سستونین سه رهکی تیدا نه ئەوژی (لیچوو، لهوچوو، ئامزای لیکچواندن، روئی لیکچواندن) دیبت دشعریدا ههمی ستون دگرنگ بن، لی د رومانیدا یا پیدفی بهیته دیارکن روئی لیکچواندن یه ئانکو ب شپوهکی داپوشی سه رداگرتن یا لسه ر ساخلاهتین سه رهکی بئن وهکی ئیک بئن هردوو نشتین لیکچواندی کری. ههروهکی د رومانیدا حاکی دهمی فارهمان هیشتا زاروک پسارین زور ژ بائی خوه دکرن لهوما وینی بائی وی لپیش چافا چ وینین دپتر دهه بوونیدا نه بوون ههروهکی فهگیر دپژیت: ((... گه لهک دهما پیش نشتی هیف دکر بخیری نه وهک دزهک تیدا بیته خاری و نشتیت وان بو خو بهت و بائی وی ژئ بکوژیت فیجا دی چ کهت وهسا ل دهف وی ئاشکرا بوو کو بائی وی ل ههمی خه لکی دویایی ب هیتر وزیره کتره.. مه لیک کی یه حاکم کی یه ووهزیر چنه پولیس ل کیشه حاتینه... بائی وی ل ههمیان زیرهک وچاکتره ل میرزا محهمدهی زیره کتره ل دیوی رهش زالم ترو چالاکتره...)) (۱۳). بهرچاقرنا ساخلاهتین دهرهکی بئن لیکچواندن ژ ئەنجامی وی کاریگه ری و هه لچوونین دهروونی و رادا هه سترکن وگوئچاندن دگهل بارودوخین وی وینهی ویتی دووی دورستکریه. بهلی دیپاده کرنا وینهکی دپتر دا رومانئیسوی وینهکی زهنی بو خاندەفانی چیکریه ههروهکه د رومانیدا حاکی ((... چونکی ل دهمی بههار و پائیزا ل سوفکی کوچکهک هه بوو دگهل ته نیری ل ویری شیف ونان چن دکرن ل سه رهقی کوچکی ژور و لسه ر دیواری نشته کن سه ر وهکی زکی ژنا ب زک وئاقر هاتبوو دهری بو هنداف کوچکی...)) (۱۴) ئەفه ژ لایهکی فه لیکچواندن ب ههمی ره گه زین خوه ب خوه فه دگریت وژ لایهکی دپتر فه وینهکی مه جازی ب خوه فه گریته دهمی په یفا (ئاقر) بکارئینای چونکی ئەف په یشه بو مروئی بکارناهییت کو رومانئیسوی بو ئافره تا دووگیان بکارئینابیت ههروهسا بو چ نشته کنی دپتر ژبلی گیانه وهرا بکارناهییت ئەوژی ل دهمی دووگیانیا گیانه وهرا ب (ئاقر) دهیته نافکرن. کهواته دنافتیکدا چوونا وینهی دناقهرا لیچوو و لهوچوویدا ب شپوهکی نه راسته وخو ژ ئەنجامی دنافتیکدا چوونا هه ستنن نشتی سه ری بوویه تا کو ئەف

داشتن ودانه بهرتیکیا پارچین وینی روودانی دکهت کو هه ماههنگی دناقهرا ههمی کهرت ویه که بئن تیکستیدا په یدابکهت.

۳- چه سنین وینا و دهلاهتین رهوانیژی د رومان (بوهرین) دا:

دیاره کو هه ر وینهکی دهیته چیکرن چ ب رهنگا بیت وهکو تابلو یان ب په یفا بیت وهکو تیکسته کنی نه دهمی دهرینه که ژ ناخی که سه کی بهرامه ر نشته کی چ گو له لیبیت یان دپتیبیت یان تام کریت... ئانکو هه ستنن مروفی به شداری دگهل هیزا ئاشوپی ددهرینه کریتا کریت. کهواته به شداری کرنه کا سی گوشه ی دناقه ره هه ست وئا شوب و وینه یدا په یدابیت.

دیاره کو بیاف و ژینگه و پیگه کارتیکرنی لسه ر ده ستنیشا کرنا جورئ وینه ی دکهت، چونکی ل گوره ی وی کاریگه ربوونا جه دکهت وینه دئا شویا نشتی سه ری دا دروست دیبت وب رادا ئارامی، نه ئارامی، هه لچون، گوئچاندن دگهل وی ژینگه می په یفا بو وی دهرینه خوه یا وینه ی ده لپژیریت. دیبت بو دپتا دهروونی شاعری دمیانا په یف وریتا شعری ئەفا لسه ری یا گوئچایه به لی ئەف چه نده شیا به بازانی بکه ته سه ر تیکستی رومانئیی، ب فی شپوهی (جرجانی) ئیک ژ وان ره خه گرا بوو کو هه ولادی دمیانا گوشه نیگایین دهروونیدا سنوره بازاندنی دتوخییین زمانیدا دهربازی سانسورین دهروونی بیبت ((چونکی دفی ریکترا دی چپته دناف ناخ ودهروونی تاکه که سیدا وواقیعی وان فه شارقی وفتینین دناف وی دهروونی دهرپدا)) (۱۲).

سه ره رای وی چه ندی کو هه ر رومانه کنی تایه تمدنیدا خوه یا هه ی دبه رجسته کرنا نافه روک ووینادا، لی ژ وان وینین رهوانیژی بئن پتری هه میان د رومان (بوهرین) دا (* هاتین ئەفه بوون:

۱- ویتی لیکچواندی.

۲- ویتی خواستی.

۳- ویتی مه جازی.

ئەفان وینا چ بشپوهکی تاک ره ها یان لیکدای و بیگمه جهی خوه دناف گوتن ودیالوکا هنده ک کاره گه ران یان سه ر زاری فه گیری جهی خوه گرتیه وکه فه ره کنی شیعریه تی سه ر خوه داپوشیه و دناقه را به خشانه کا شعری ووه سفه کا فانتاستیکیدا یا گوتن وئاخفتنیدا به رزه بوویه وشوئیلیوویه، لهوما فافارتنا وینا تنی دی دمیانا

گورین.. گوهارک نه مابوون.. هردوو هرفاندبوون جونی بهک ل بن گوهارکا لاینی چه پی دا ده رچو بوو.. وهختی چویه ژور جیرانهکا وان برنج دقوتا ل جونی...)) (۱۷). کهواته بکارئینانا په یقا (گوهارک) وهکو خواستن بکارهاتیه چونکی دبنه مادا بو وان کهرستا بکاردهتیت نهوین نافردهت دکهنه گوین خوه، بهلی روماننقیسی ل فیزی ئەف په یقه بو مه رمهکا دیت بکارئینانه کو وانا وی یا رهسهن نینه.

کهواته ئەف چهنده نیزیکی دناقهرا وینادا د هردوو بوارین ههستداری ومورالییدا سی روویا ب خوهقه دبیتیت نهوژی:

۱- لیچوو ژ ههستپیکراوا بهیت وهرگرتن وب وانا و رستین باوهرپیکری بهینه دهربرین.

۲- لیچوو ژوان تشتین ههستپیکری یین وهکی وان بهینه وهرگرتن.

۳- لیچوو ژ تشتهکی باوهرپیکری بو تشتهکی باوهرپیکریتر بهیت وهرگرتن (۱۸).

۳-۳: ویتی مهجازی:

وهکو هه وینهکی دیت جی خوه دناف فهگیزان و دیالوگا هندهک کارهکتهرین رومانئیدا دیتیه. روماننقیس دمیانا فهگیزانیدا ههولا وی چهندی دکته کو بهرزکنا ههستین: چیژ وهرگرتن، بهینکرن، گوهلپوونی، ودهستکرنی ودیتنی دوی وینهیدا بکیشیت دهمی نهفراندن و لجه وهرگرتنا هندهک وینا ژ هندهک تشتین دیت دکته، ئانکو شیاپیت دمیانا وان په یقا دا وینهکی راستهقیبه دمیکشی وهرگریدا دورست بکته، لهوما پیکئینانا وینهی ب مه رمه تهمامکرنا وی ویتی زهنیه نهوا دناف شیلیاتیا میشکی روماننقیسیدا دزفریت وپاشی ب شیوهکی ژ شیوان بهینه سیسته مکرن ئانکو روناهییک وشیوهکی جوان و هه لچوونهکا کاریگر و شینوارهکی دهروونی لدهف دورستبکته بهری بگه هیمته قوناغا داهینانی نهوا ژ نهجامی (ملکه الخیال) هاتی نهفراندن کو مه رمه ژنی ((نه لاسایکرنا جیهانا دهرهکیه، بهلکو مه رمه ژنی داهینان و نهفراندنه، پایه بهرزکنا په یوه نندین نوویه دناقهرا نه له مینتین ههقدژ، ژیکفر، ژیکدور)) (۱۹). دیاردیت کو هه وینهکی دوو جه مسه رین ههین ژلاپه کیته لایه نهکی ههستداریه ولایهتی دیت وینهکی زهنیه وده رددو جه مسه راندا روماننقیس وهکو فهگیر وداهینهر وهرگر کو ل دهمی خاندنی دناشوپا وان په یقادا وینهی دگهل خوه دورست دکته.

وینه ل دهف نقیسه رین روزناقا د سی وینا دا دهر دکه قیت نهوژی:

وینه هاتی دهربرین. هه رچهنده ههرسی ره گزین لیکچواندنی ناهینه دیتن بهلی زیرهکیا باینی وی مینا زیرهکیا کهسی نینه ئانکو وینهکی بو ل بهر دورست بکته. وهه ر نهفه بوو یا "جرجانی" پی مه رمه د روونکرنا وانا یا لیکچواندنییدا ((بهلگاندنا وانا یه کییه بو هه بوونا تشتهکی کو نه بوویه، هه ر وهکی لیکچواندنا زه لاههکی ب ساخه تهکی کو نهوی ب خوه نینه بهلکو یا تشتهکی دیتره دایه پال وی)) (۱۵).

۲-۳: ویتی خواستی:

روماننقیسی ئەف وینه ب شیوهکی راسته وخو بکارئینانه، نه خاصه د وهرگرتنا راسته وخویا هندهک وینین وه سفکرنا سروشتیدا یان خواستنا وینین هندهک دهمان و پیاده کرنا وان د هندهک جهین دیترا کو خواستن د چوارچوپی شیوی دهره کی دایه وکیم جارا سنورین نافه روکی دبه زینیت. وخانده فان یان وهرگر ههست ب فی چهندی ناکته - نه گه ر شاره زایی دیافی روهانئیدا نه بیت- بهلی لدهمی خاندنی ههست ب نیزیکیا ههستین خوه یین پاراسایکولوجی دگهل وان دهمنا دکته. ئانکو چیکرن و لیکنیزیکرنا وینین بیزاو دگهل ویتی زهنی لدهف خاندنه فانی په یداکریه. ب رامانهکا دیتر وهکی ویتی لیکچواندنییه بهلی دیت لیچوو یان لهوچوو تنی تیدابیت. بو نمونه درومانئیدا روماننقیس شیاپه فی وینهی په یداکته هه ر وهکی هاتی: ((...)) جارهکی ژی دگهل هندهک هه فالیت خو چووونه دناف رهزی مروفهکی دا وهنار دزی بوون وی جاری ژی گه لیدان دهستیت وی وهکی یی د روسته می زال بوون ل دهمی ل روی وسه روچاف و پشته ددان دهنگی رمینتی لی دهات)) (۱۶). دیاروو کو خواستی دوو تهوهرین سه رهکی یین ههین ژلاپه کیته خواستهکا زمانیه وژلاپهکی دیتره خواستهکا ئیستاتیکیه و ده رددو تهوهراندا نیزیکی لیکچواندنییه. و دفی نمونا رومانئیدا روماننقیسی فیاپه ویتی وی سته مکاریا باینی قاره مانی رومانئیدا بکارهت و سیفته "روسته می زال" پی به خشیه ودمیانا وینهکی لیکچواندیدا هاتیه دیارکرن، بهلی یا دفی نمونیدا مه رمه دهسته واژا (دهنگی رمینتی) راسته دکه تواریدا ئەف دهنگه یی ههی نه خاصه وهکو دهنگهکی ئاوازهی وئامازه بو لیدانا تشتهکی دهیت بهلی روماننقیسی ب مه رمه خواستنا فی دهنگی بو لیدانا له شی مرؤفی بکارئینانه. دیسان دهمونهکا دیتر یا رومانئیدا ویتی (خواستی) ب شیوهکی راسته وخو بکارهاتیه نهوژی دهمی روماننقیس به حسن فه گه رانا قاره مانی رومانئیدا (سه عیدی) دکته کو ژ باژاری مزن زفری وهاتیه مالا خوه و دبیتیت کو گهورین یا کهتیه شیوان و دیزاینا مالا وان ((...)) مال وهکو خو نه مابوو.. گه لاهک تشت هاتبوون

ر- وینه وهکو بهرهمی زهن و میسکی مروفی (ویتی زهنی).

ب- وینه وهکو بهرجهسته و پیاده کرن و تیروانینهکا جهفهنگی (ویتی جهفهنگی).

ج- وینه وهکو مهجاز (ویتی مهجازی) (۲۰)

کهواته دیاره کو ویتی زهنی همی جورین وینا دین پهردا خودا دادپوشیت؛ چونکی نه وینه ژ نهجامی وئ دینامیکی و وان بارودوخین دهرووئی دهردهکفیت نهوی روماننقیسی تیدا ژیاپی. ژوان وینا ژی ویتی مهجازی نهوا هندک جارا تهفنی وئ دگهل خواستنی بهرزه دبیت، نانکو بکارئینانا پهقی ل جیی وئ بی دورست بکارنهسیت. بوموونه د رومانئیدا هاتیه: ((کوریت دهولهمندا دینه موچه خور ومروفیت حکومهتی...ههژارا چو جارا نهو ریک بو نهینه بههر... قوچانا دگهل کهفریه خویندنا ههژارا...)) (۲۱). کهواته (قوچانا دگهل کهفری) وهکی وینهکی مهجازی بکارهاتیه.

نهفه وژبلی فان وینا وینین دیتر یین رونیژی و جوانگاری وسپانئیکی بکارهاتینه، بهلی یین پتری همیان هاتیه بهسکرن د رومانا بکارهاتی نهفین ناماژه پیکریبون.

بهشی دووی:

۱- توخمین فهگیرانی و وینین جهفهنگی درومانئیدا:

دیاره کو پیکهاتهیا رومانئیدا بکارئینانهکا ریکخستی یا توخمین فهگیرانیه، روماننقیسی یی نازاده کو رومانئیدا ب کبژ رهگزی دهستپیکهت، بهلی یا گزنگ نهوه ب شیوهکی ههماهنگ و پلان داریتی بهینه بکارئینان، ژهرکو دمیانا وئ پلانئیدا سپایین دهرهکی و ناوهکی یین همی رهگزان بتایهت یین کارهکنهران کیشیت ب مهرجهکی کو دگهل روودانی بکوئیت.

ل قیری دهمی بهحسی وینهی دهیت کرن نه بتنی وینین رهوانیژی ب خوهفه دگریت بهلکو کیشانا سپا و دیم وچافین کارهکنهران ووهسفرنا جه ودهم وشینوارین روودانی ژی د چارچوئی وینهیدا دزفریت. نانکو ل دهمی روماننقیسی ساخلاهتین دهرهکی یین کارهکنهرهکی دهغهگیریت بیدفه دگهل رولنی وی بکوئیت ژلایهکیفه وددویرنهین ژ واقعی ژلایهکی دیتره. کهواته خاندنا رومانئیدا وینهکی ههستدار لدهف وهرگری دورست بکهت. ژ وان توخمین وینا نهوین ب شیوهکی بهرچاف وکارهگر رولنی خوه دناف دهستین روماننقیسیدا دیتی وشیا ی سپایین وی بکیشیت نهفه:

۱-۱: کارهکنهر:

کیشانا وینهی دنافهرا ویتی کارهکنهری ب پهیف وشیاوین رهوانیژی و ویتی

سپاین چیکری یین مروفی وهکو کهسهکی راستهقینه -هندهک جارا تیکهلبین- ب شیوهکی ژ شینوان دهیتنه بهرچافکرن. گوشه نیگا وهکوتهکنیکهکا هونهری هاتیه فهگوهاستن بو پیادهکرن دیفاتی رومانئیدا ورهخنا رومانئیدا وناکو دهربرینا ژ وی دیتنا فهشارتی بکهت نهوا ههست ب تشتا دکهت. کهواته ل دوویف گوشه نیگایا روماننقیسی وینه دهیتنه چیکرن نهفجا نهگهر فهگیر ب خوه کارئیدهگیرانئیدا دکهت دنهجامدا دیتنا وی بو رومانئیدا دئی بینه ریک وئاراستا دیتن و تیکههشنتنا وی بو روودانی و لدویف وئ چهندهی دئی پلانا کیشانا وینه وسپایین همی توخمین فهگیرانئیدا کیشیت، لهوما نه فهگیران دووری دیتنی دهیتنه گوتن و نه گوتن دووری وینه وهغهگیران دهیتنه ههبوونی؛ نانکو په یوهنهدا وان دیالئیکیکی دنافئیکیدا چوووه.

نهف شتیوی دیتنی ولایهتی نارامی وهلهچووینن دهرووئی وگواندانا روماننقیسی دگهل رومانئیدا فاکتورهکی کارهگره بو نهفراندنا هزرهکا نه ریتی یان نه ریتی و پاشی رهنگه دانا وان دوخا لسه کیشانا سپایین کارهکنهرین رومانئیدا، چونکی دفت گواندن دنافهرا ویتی دهرهکی نانکو سپا و ساخلاهتین دیم وچافین کارهکنهری دگهل نهو رولنی یین دهیتنه بهخشین ههسیت. د روماننا (بوهرین) دا روماننقیسی کارهکنهریا (سهعید) ی ب شیوهکی وهسا وینه دکهت کو دبیت ههست ب راستهقینه بیا ههبوونا فی کهسی دناف کهتواریدا بهیت کرن، چونکی جفاکی کوردی د همی قوناغین ژیاپی و سهختین وئ نهف جوهره کهسه وبارودوخین نهو تیدا بووری ب خوهفه گرتینه.

۱-۲: دهم:

ژ توخمین سهرکه دناف رومانئیدا و پیاده کرنا وئ ژی ب شیوهکی سیسته ماتیک دهیت بکارئینان، نانکو روماننقیسی ب رهنگهکی دهمی بهرجهسته دکهت کو دگهل سروشتی روودانی و سهردهمی بکوئیت. ههجارهکا دهم ژ سنوری واقعی بوونی بهرهف زندهرووی چوو وی دهمی رهوانیژی دئی د کوریه کیدا رولنی خوه دینیت ((ئالافهکی سپانئیکی یه، کو مهردم ژی کومهکا نامرازیه دهیتنه بکارئینان ژبو رونکرنا نهوان هزاریه نهوین دنافئیکیدا چوو مینا لدویف ئیک هاتنا بهز یا وینا، یان دانانا وینهکی دسه وینهکی دیتر. ژ وان ژی ویتی دووباره کری، ویتی هیدی هیدی، برپنا وینهی، دیمهین سهرتاسه ری...)) (۲۲). کهواته نهف جوهره پیاده کرنا وینا همی دریکا دهمیدا وریزه ندیکرنا ویدا دهیتنه بکارئینان. کهواته نهوین رهوانیژی درومانئیدا دمیانا وینهیدا دهردهکفیت نهف وینه ژی دماوی دهمه کیدا دناشو یا روماننقیسیدا دزفریت وپاشی ب شیوهکی هونهری وب داریتنهکا رونیژی دهیتنه دهربرینکرن.

تيکستی ئەدەبیدا (ئەركی تەفسیری و شلوفەکاره) (۲۵). کۆ دیت جی رهنگه‌دانا ناخ و دەرۆنی کاره‌کنه‌را بیت و نه‌وه ناسناما کاره‌کنه‌ران ناشکرا دکهت.

۲- چه‌شنین وینین هه‌ستکرنی د رومانا (بوهرین)دا:

ژئه‌نجای وان فه‌کولینین لسه‌ر رومانن هاتینه‌ کرن دیاریویه کۆ رومان ژى وه‌کی هه‌ر جوره‌کی دی یی ئەده‌بی و هونه‌ری هه‌لگرا شیوه‌کی تایه‌تی ویناییه، کۆ دمیانا واندا تیکست لهر خاندەفانی روتنر لیده‌یت. له‌وما ژى جیهانا هونه‌ری یا رۆمانی جیهانه‌کا سه‌ره‌خویه وشه‌نگشتا تایه‌تا خوه یا هه‌ی تیدا سیسته‌مه‌کی بژراه یی دارشتنی ب خوه‌فه دگریت. ژهر فنی چه‌ندئى شلوفه‌کرنین شیوازی و ره‌وانیژی بو تیکستین رۆمانی دمیانا ده‌ستیشانکرنا ئەركی هه‌ر یه‌که‌یه‌کا شیوازی دناف وی سیسته‌می ریکه‌ستی و دارشتی یی په‌یفان دئى هینه‌ دیتن. رومانا (بوهرین) ته‌فه‌کی چنیی هنده‌ک ژ وینین ره‌وانیژی و جوانکاری ب خوه‌فه دگریت کۆ رۆمانقیس شیبایه ب شیواز وزمانه‌کی ده‌فه‌رکی پیا‌دا هنده‌ک وینا بکه‌ت کۆ جی سه‌رخ راکیشانا خاندەفانی بیت ژ لایه‌کی وگیانه‌کی دپتر ب وان رویدانین هاتینه‌ فه‌گیران ژ لایه‌کی دپتر فه‌ دده‌ت، ژ وان وینا ژى:

۱-۲: وینى هه‌ستکرنی:

وینه د تیکه‌ه‌ی خوه یی هه‌فه‌رخدا لسه‌ر پولینکرنا شیوه‌کی بتنی ناراه‌ه‌ستیت، به‌لکو به‌زاندنا سنورین رونیژی دکه‌ت نه‌خاسمه‌ د رومانیدا و به‌ره‌ف ئاسوین جوانکاری و شیوازه‌ریی دچیت و هنده‌ک جارا به‌ره‌ف وینین سینه‌مای ریکی دینیت، له‌وما توخپین ئاشوپ و سوزی و بکارئینانا هه‌ستان دباوه‌شا خوه‌دا دگریت. ئەفه هه‌می ژ وینه‌کی واقعی ده‌ستپدکه‌ت دوور ژ ئاشویی ئانکو لسه‌ر بنیاتی راگرتنا هاوسه‌نگی دناقه‌را که‌تواری و وینین ره‌وانیژی ئافا دیت. وینى هه‌ستکرنی دشینین شیری‌دا ب باه‌ته‌کی (به‌شی) ده‌یت هژمارتن، به‌لای دیافی شینین چیرۆکی‌دا ب باه‌ته‌کی گشتی و بیافه‌کی به‌ره‌ه‌تر ب خوه‌فه دگریت و دمیانا هه‌ستین مرۆفیدا دیاردین ئانکو ((هزرا تیکستی بو خاندەفانی دمیانا پیا‌ده‌کرنا ئەله‌مینین بینا، ره‌نگ، خارن، ده‌نگ کۆ ب ریکا دارشتنا رستی وانا و جورى هه‌ستکرنی ده‌یته‌ دیارکرن)) (۲۶). دیاردیت کۆ رومانن بیافه‌کی به‌ره‌فه ژو بکارئینانا قان هه‌می جورین هه‌ستان یی هه‌ی نه‌خاسمه‌ دباورئ فه‌گیراندا؛ فه‌گیر ده‌می وه‌سفا تشته‌کی دکه‌ت هنده‌ک جارا به‌ره‌ف زیده‌رونی دچیت و ژ واقعی به‌ره‌ف ئاشویی رنډکه‌فیت، رومانا (بوهرین) ژى مینا هه‌ر رومانه‌کی رومانقیس شیبایه به‌رجسته‌کرنا

رۆمانا "بوهرین" لده‌ستپکی تاکۆ دوماه‌ی چ ده‌ستیشانکرنا ده‌می بو نه‌هاتیه دیارکرن کۆ ب شیوه‌کی راسته‌وخو به‌یتته زانین، به‌لای ب ره‌نگه‌کی ناخوی ماوی سالین دوماه‌یا شینستان و ده‌ستپکا هه‌فتیان دیاردکه‌ت. که‌واته ئەف سه‌رده‌می ئەف روودانه تیدا په‌یدا بووی رۆمانقیس نه‌چارکیه کۆ ب فی شیوه‌ی ده‌ریه‌ت. ب واتایه‌کا دپتر رۆمانقیس جیهانه‌کا نوی ئافادکه‌ت ئەوژی ب ریکا بکارئینانا وینین ئیسته‌اره‌کی یین رۆمانی کۆ د پرن ژ وینه‌ وواتا و ده‌لاه‌تا. ژشیره‌تا په‌یقا به‌ره‌ف شیره‌تا واتی ده‌یته‌ فه‌گوهاستن ل ده‌مه‌کی کۆ مرۆفی ئاسایی شیانین وان ده‌ریه‌تا نین خوه ئەگه‌ر ئەو ب خوه دوان کۆدانا‌دا ژیا‌یت. ده‌مان ده‌مدا فه‌زفرین بو روودانین ده‌می بووری وه‌زکرن بو هنده‌ک روودانین دپدا (لاحقه‌) بنیاتی پارادوکسیا ده‌می ده‌ستیشان دکه‌ت ((هه‌ر پارادوکسه‌ک هه‌لگرا ره‌هند و فراوانییه، کۆ ره‌هند وئ دووراتییا ده‌می ب خوه‌فه دگریت ئەوا ئەو جوداه‌یا دناقه‌را وینى بووی وینى دهاقی ب خوه‌فه دگریت)) (۲۳). ژو ده‌ستیشانکرنا ده‌ستپکا ده‌می پیده‌فی ب خاله‌کا ده‌ستیشانکرى هه‌یه کۆ ئەو دەم و خاله‌ دجودانه ژ وی ئەوا رۆمانقیس ده‌زرا خوه‌دا بکارئینیت.

۱-۳: جه:

ژ وان ره‌گه‌زین پتری هه‌میان بیافی پراکتیکرنا وینه‌ی هه‌ی جهه، چونکی ئەو زه‌مینه‌سازیه‌ شیسهری بو خوه دورستکری کۆ روودان تیدا به‌یتته وینه‌کرن و ده‌مان ده‌مدا ئەو به‌ره‌ه‌یه‌ ئەوا هه‌می ئەله‌مینین دی یین رۆمانی تیدا ئازادیا خوه یا لئینی تیدا دینن، ئانکو هه‌ر لایه‌نه‌کی ره‌وانیژی درومانیدا یه‌کسانه‌ دگه‌ل زیده‌یا زمانی و بکارئینانا زیده‌ یا په‌یقا کۆ ئەو په‌یف هه‌لگرا وینین زه‌نینه‌ دمیکشیدا ده‌یته‌ چیکرن، هه‌روه‌کی درومانا ناقریدا رۆمانقیس ژ زارده‌فی قاره‌مانی رۆمانی وه‌سا وه‌سفا شاری خوه دکه‌ت هه‌ر وه‌کی نمونا وی ل چ جهین دی یین دونایی نین، ئانکو جه‌ گوره‌پانا وینه‌کرنا روودانایه‌ وه‌می وی تابلوی ب خوه‌فه دگریت یا کۆ رۆمانقیس وینى رۆمانا خوه لسه‌ر دکنشیت ((گرنگیا جی دریکا وان پیا‌ده‌کرنا‌دا دیاردیت ئەوین بو قاره‌مانی ده‌یته‌ خوه‌شکرن ئەفجا چ جهین دوورین یان یین نزیک، له‌وما جه‌ ئەو تابلو ب خوه‌یه ئەوا رۆمانقیس بو کاره‌کنه‌رین خوه چیکری و تیدا ژیا‌ی)) (۲۴). که‌واته چیکرنا وینى جی و پیشکیشکرنا وئ درۆمانیدا ب مه‌ره‌ما زه‌خره‌فه‌کرن و جوانکرنا هنده‌ک لایه‌نین روودانییه؛ چونکی جه‌ بیافی ناخفتنی دورست دکه‌ت له‌وما ژى ئیک ژ وان ئەرکین بو جی هاتینه‌ ده‌ستیشانکرن دناف

باش خاربوو.. ب شکلهکی دیکه دهاته پینش چافیت هه فالیت وی کلاسی دا...)) (۲۹). کهواته خاندنا فی تیکستی وینهکی گهوری ولفوک ژ دوخهکی بو دوخهکی دیتر ب شیوهکی روون ل بهرچافین خاندنهانی چیدکهت ورومانقیس شیایه ب نامژه کرنا هندهک پهیفا دهلاهاتا هستا وینه کرنی و چیکرنا وینهکی میسکی بو خاندنهانی دورست بکهت. ئەفه و ژبلی وینی رهنگا کو هندهک جارا د مینا وینهکی "خواستن و درکه پدا" بکارهاته ههوهکی دایکا "سه عید"ی قارهمانی رومانای گوتی: کوری من .. بلا ئەو د دل رهش بن.. بهلی ئەم نهینه ئەو وهکی وان لئ نههین)) (۳۰). کهواته پیاده کرنا وینی رهوانبیزی واتایا رهسهرن لپشت خوه فهشارتیه وب ریکا هه لپژارتنا رهنهکی کو دهلاهاتا تارنی یه بکارهاتیه. دیسان رومانقیسی دیمه نین سروشتی و باژیر وگوند و نافاهی و... ژبهرنه کرینه هه می ب شیوهکی ئەندازهی وسیسته ماتیک بکارئینا به.

۲-۱-ب: وینی گوھلیووئی:

ههستا دوویه بو هیزی ل دهف مروغان پشتی ههستا دیتنی، کو ب ریکا گوھی مروف ئاگه هدارای هه لئینهکا دهوروبهرا دبیت. پیاده کرنا فی ههستی دتیکستین ئەده پیدا دمیانا بکارئینانا هندهک پهیشین ناماژه پیکراو دهیتنه دیتن مینا (گوھلیوو، گوت، هاژیوو.. رومانقیس ژی بو چیننا تهفنی گرینا رومانای و فهگیرانا روودانین وی وینکه گریدانا وان گرینا ب ریکا فهگیری ئەنجام ددهت و فهگیر ژی نه چاردبیت پهناپن بو فان پهشا بهت؛ چونکی فهگیری کاره کتیهکا راسته وخو و سهروخو دناف تیکستیدا نینه بهلکو دریکهکا تابهتدا فهگوهاستنا روودانا ژ کاره کتیهکی بو ئیککی دی دکهت. ئانکو ((که رستی فی وینهی پهین)) (۳۱). کهواته گوھلیووون بنیاتی ناخفتنیه ئەفجا چ دکه فیت بهر چافین مروفی پاشی بهر گوھی وی دهی ئەو دیمه ن دئ بیه پهیف و هینه دهریرین، دبیت ژی هندهک جارا کهس ههز دکهت گوه ل دهنگا دخودی خوهدا بییت بو خوه بتنی لهوما ژی دهنگی وی دخودی ویدا دگهل دناخفیت و وی ب تنی ئاگه ژئ ههیه و رهنهگه دانا وی دهنگی لسهر دیم وچافین وی دیاردکهت ئەوژی ب ریکا وان لئینین بهرچاف دکهفن ئەفجا ئەف لئینه ناماژا وی دهنگی به ئەوا چ خوهش بان نهخوهش دناخی کاره کتیه ریدا دناخفیت. ئەف جوری وینهی دمیانا زور ژ بهریرین رومانای بوهرین دی هینه دیتن؛ چونکی قارهمانی رومانای ژبهر بهلنگازی و هه ژاریا خوه گههک جارا دگهل خوه ب خوه ناخفتیه و کهسن ژبلی وی ئاگه ژ دهنکی وی دناف ناخی ویدا

هه می وان ههستا بکهت پین مروف بکارئینیت هه ژ ههستی دیتنی تاکو پین نامکرنی و شیایه وینی جفاکی کوردهواری و ئەو ژبانا سهخت یا کو کومه لگهها کوردی سهرده مه کیدا- تیدا بوری وینه بکهت وهندهک جارا ژ چارچوونی زیده فهچووینی و دوباره کرنا وینادا ده رکه تیه. ههروهسا ب ههستهکی وهسا وژدانی شیسیه هه کهسنی بخوینیت دی ههست ب ههستی قارهمانی رومانای و ئەو بارودوخین تیدا بووری کهتن تاکو گه هشتی ئارمانجا خوه. بو نموونه فهگیری ئەف وینی قارهمانی رومانای کو نافی وی (سه عید)ه فهگیریه دهمی باژیری خوه پین چوپک ب جه هیلای و چوو په باژیری مهن تاکو بهردهوامی ب خاندنا خوه بدهت. فهگیر دبیزیت: ((.... بهلی شکلی "سه عید" ل هه میا خرابتر بووکیاسییت وی ل هه میا پتروون.. پاره نه بوون ب چاکی خارنی پین بخوت.. "قسمی داخلی" فه نه بوو.. شهرم دکر هه می دهما بچیت مالا دوستی باپن خو نه خاسمه ل ده مین خارنی.. تیشتی یان فراقین وشیف.. برسی دمافه دناف باغیت گشتی دا دانه کی کریت و دگهل نافی خوت و خوینیت...)) (۲۷). ب شیوهکی گشتی په یوهندی دناقهرا وینهی و ههستان ب فی شیوهیه:

۲-۱-ب: وینی دیتنی:

ب هویرترین ههست دهیتنه هژمارتن، چونکی کارتیکر نهکا بهلز ژ دهوروبهرا دگه هیتی و دهیتنه دیتن. ئەندامی بهشدار دفی پروسیدا (چافه) لهوما هه چ تشتی بکه فیت بهر فی ههستی ئیکسه ر دهیتنه دیتن و فهگوهاستن بو میسکی و سیشکرنا وی وده نهجمادا وینه دناقهرا ههستکرن ب دیتنی و پاشتی وه رگیرانا وی بو پهشا کو وینهکی فهگوهاستی بو خاندنهانا لئ دورست دبیت. ب رامانهکا دیتر ((ههستکرنهکا راسته وخو یا جیهانا دهرهکی یه ب پرستیج و شیوهکی روتن)) (۲۸). لهوما چیکرنا وینین درومانیدا دبیت هندهک پهیف بهینه بکارئینان کو نوینه راتیا ههستا دیتنی دکهت وب شیوهکی فهشارتی ورهوانبیزی ناماژی بو دیتنی دکهت ههروهکی د رومانیدا هاتی وهگیری هه میتشتران دغه گیریت: ((روژهکی هاته مه کته پین.. فاتهکی پین ئوقی کری بیید بهردا هه میا تهماشه ی بهک و دووکر.. هه فالیت وی دناف کلاسی دا.. کهسن خو نزیک نه دکر.. نزا دلنی وان پین دسوت و دگهل نه دناخفتن نه وهک ههست ب کیاسی یت خو بکهت.. بان ژی ل بهر وئهندی کو ب تشته چه پهل وپس دزانی وخو ژئ دویر دکر نه وهک نه خوشی بهکی بینیه وان.. بهلی ئەفرۆ تشتهکی دیکه بوو.. چونکی "قسمی داخلی" فه بوو "سه عید" چوو ویری و خاران

نهغه و سه‌ره‌رای وه‌سفرکه‌نه‌کا داپوشی یا وان بینه‌نا‌ئوا گوندین کوردا ژ سروشت و دار وباری ب خوه‌فه دگریت کو دناف همی به‌شین رومانیدا دهینه دیتن تا‌کو دگه‌هسته وئ رادئ دهمی قاره‌مان دچپته باژیری مهن هه‌ست ب جوداهیا هه‌ر تشته‌کی دکه‌ت دنافه‌را باژیر و شارئ وی بی چویکدا. روماننقیسی ژیره‌کریه‌کو وه‌سفا وان بینه‌نا بکته‌ت نه‌وین ژ نه‌جامی وان کارلینکین کیمایی دهاتن چیکرن وده‌رمان لی دهاتن دورستکرن ژبو بنبرکنا گیانه‌وه‌رین زیان به‌خش نه‌خاسمه‌ل دده‌ره‌کا مینا شارئ وی هه‌روه‌کی فه‌گیر دپژیت: ((ل وی دهمی گه‌له‌ک جارا دهرمانه‌کئ بین نه‌خوش وه‌کو ئاری ب سه‌ر شینک و دناف جلک و ل هه‌موو کون وقوربه‌ت وگوشیت مالئ وهردکر و نه‌و ژئ بو نه‌هیلان وکوشتنا سبی و کیچ و سیسرکا بوو وی دهمی دگوتی دهرمان کولی به‌لئ هینه‌دک جارا مریشک بی مرن نه‌خاسمه‌ مریشکیت هیلک که‌ر، نه‌وژئ زیانه‌کا مهن بوو بو هه‌می مالئ)) (۳۶) د رومانیدا دیاردیت کو روماننقیسی هه‌ولادیه ب شیوه‌کئ ریکخستی هاوسه‌نگیی بیخپته‌ دیاده‌کرنا هه‌می وان هه‌ستین مروف بکاردینیت. نه‌ف چنده‌ ژئ نه‌جامی وئ راسته‌قینه‌یا رویدانا په‌یدا بوو نه‌وین ژئ یا نا روزانه یا مرؤفی کورد ب خوه‌فه‌گرتی.

۱-۲-۵: وئتی ده‌ستکرن:

ب مه‌رما ده‌ستکرن هه‌ر تشته‌کئ هه‌ستپنکری دهیت، هه‌روه‌سا شیانین هه‌ستکرن و کوتاککرن ب ریکا بکارئینا هنده‌ک لئینن تابه‌ت یا هه‌ی کو نه‌و لئین هه‌مانه‌ بو هنده‌ک کار وکریارین واتادار لده‌ف که‌سه‌کئ به‌رامبه‌ر. ده‌ستکرن وه‌کو هه‌ست هاریکاره‌ بو ئاشنا بوونا مروفی لسه‌ر وی تشتی هه‌ی چ بی که‌ل بیت، ته‌زی بیت، هشک بیت، زفریت، نه‌رم بیت دکه‌ت، له‌وما تا راده‌کئ چیکرنا وئتی هونه‌ری دناف تیکستین نه‌ده‌بی ب گشتی و بین رومانی بتابه‌تی دمیانا بکارئینا فان په‌یادا دهرده‌فن وب ریکا وان وینه دناف میکشی خنده‌فانیدا په‌یادایت، ئانکو ب ساخه‌تا فان په‌یقا وینه لده‌ف مه‌ چیکرینه‌ نه‌فجا ب دیتنا وان دناف تیکستیدا هه‌ست بی دهیت کرن. درومانا "بوهرین" دا روماننقیسی کیمتره‌ه‌می نه‌کریه‌ دیکارئینا فان جوهره‌ وئنادا و شیاپه‌ ب رهنه‌کئ وه‌سا پیاده‌بکته‌ کو هاوسه‌نگیی دگه‌ل هه‌ستین دیت رابگریت هه‌روه‌کی د رومانیدا فه‌گیری هه‌میشتران فه‌گیری ((سه‌عید" تولازه‌کئ که‌شخه‌ وجوان بوو.. چهند جارا بو وئ هندئ کول ئاخفتن وکریاریت وئ دویر که‌فیت شول وکارت باژه‌ری وبان گیران وه‌فره‌ هافیتن وئاف ئینان بو دکرن.. "گولی" قورنجیک لیددان ورویت وی دکشپن و دست بو

نه‌بوویه، بو نمونه‌ درومانیدا فه‌گیر نامازه‌ دکه‌ت کو ((سه‌عید" خو ب چو فه‌ مژویل نه‌دکر ژبلی خوبندئ... هه‌ز ل ده‌نگین خوش دکر... دگه‌ل خو ول ریکادا هه‌ر لافزه‌ دگوتن:

چوومه‌ گه‌لی گه‌ل ب نه‌فزاری

هاتمه‌ گه‌ل ب نه‌فزاری

ده‌رگه‌ ئاستن وکیل دارا مازی)) (۳۲).

نه‌فه و ژبلی کو د چهندین جهین دیت دا قاره‌مانی رومانی گه‌له‌ک جارا پولینکرنا هنده‌ک کریار و ره‌فتار وچاوه‌نیا ریکخستنا ژیا نا خوه‌ دگه‌ل خوه‌ ب خوه‌ کریه‌ نه‌ف چنده‌ ژئ هه‌می ژ نه‌جامی وان هه‌زا بوو نه‌وین د میکشی ویدا دهنه‌گه‌ددا، چونکی هه‌ستا گوهلپوونی هنده‌ک جارا ب شیوه‌کئ نه‌راسته‌وخو کاریگه‌ریا خوه‌ ل سه‌ر قاره‌مانی ده‌سپینیت هه‌ر وه‌کی د رومانیدا هاتی: ((ب توندی دلئ وی لئ بی یه‌ ریه‌ رپ و بینه‌نا وی ته‌نگ بوو هافری فه‌دا دیت "هه‌یفا" یا راه‌ه‌ستایه‌ دگه‌ل که‌چه‌کا دی دا.. وی زانی ده‌نگی "هه‌یفا" بی بوویه به‌لئ بوچی وه‌سا تیکچوو.. سه‌ری وی زفری.. رهنگی وی زه‌بوو (...)) (۳۳). که‌واته‌ سه‌ره‌رای گوهلپوون ب ده‌نگی سپاین قاره‌مانی تیکچوو نه‌ف جورئ گه‌هلپوونا بیده‌نگ "دونه‌اور" دپژیتی ((گوهلپوونا کویر)) (۳۴). نه‌فه و ژبلی فه‌گه‌ه‌ستنا رویدانا لسه‌ر زاری کاره‌کنه‌رین رومانی چ ب شیوه‌کئ گوهلپووی یان ب شیوه‌کئ دایرکت کری.

۱-۲-ج: وئتی بینه‌کرن:

گرنگیا فی هه‌ستی ژ بین دیتر کیمتر نینه نه‌خاسمه‌ دیافی پیاده‌کرتیدا، دیت دیواری شعریدا "بینه‌نا" تابه‌ته‌ن‌دیا خوه‌ یا هونه‌ری هه‌بیت و ب شیوه‌کئ ئیستاتیکی بکارئینایت نه‌خاسمه‌ د وه‌سفرکنا خوشتیفا دا، به‌لئ دناف رومان وه‌ونه‌رین چیرۆکیدا شیوازه‌کئ دیتر ب خوه‌فه‌ دگریت و بشیوه‌کئ ره‌مه‌کی بکارده‌یت؛ چونکی زمان وشیوازی دارشتی جوداهی دئخپته‌ دنافه‌را هه‌ردو هونه‌را دا. نه‌ف هه‌سته‌ ب پلا سن دهیت پشتی هه‌ردو هه‌ستین دیتن وگوهلپوونی بو رادا کارتیکرن و کاریگه‌روونی ب ده‌روه‌ران (بینه‌کرن دگه‌ل گوهلپوونی دشین هه‌ست بی بهیت کرن نه‌گه‌ر خوه‌ نه‌و له‌ش یان گیان بی پیشچاف نه‌بیتن ژئ، ئانکو چ ناماده‌بوون بو وی گیانآ بین ژئ دهیت نه‌بیت) (۳۵). روماننقیس شیاپه‌ وئتی وان بینه‌نا ب په‌یقه‌ ووه‌سف بکیشیت نه‌وین جه‌ و ده‌فره‌ ووارگه‌ه‌ی وی ب خوه‌فه‌ دگریت، چ بینین سروشتی یان بینین وان خوارئین کورد و که‌لتورئ کوردا بی دهیتته‌ نیاسین،

دریژدکر.. بهلن ل بهر ترسا گونها ووان ناخفتنیت مهلا دگوتن ل دهرحعق وان کهسیت شولیت حوسا تهنجام ددن نه دویزا هر ته ماشه ی "گولنی" بکهت. شف بوو ل دهف هه فالیت خو فه گه ریا بوو دا بچیته مال.. دهه مکنی درنگ بوو.. سهری وی تهژی ناخفتن وباسیت خویندنن بوون.. تاقی کره فه نزیکی بوو ل بهر دهرگه مئی مالا "گولنی" را تبهیری.. تاری بوو.. کهس ل بهر چافیت وی دا ناشکرا و دیار نه بوو.. هر هند ناگا ل خو بو کو پیلکنی وی بی دهیت راکیشان.. گزیهک ل دهف دهرجوو.. گازی یا وی تهواو نه بوو کو دهسته کنی مهزن ویر هیز ب توندی دهقی وی دائیخستی ونه هیلانو فله ل بهر دهقی وی دهربهیت...)) ((۳۷). دیاردیت کو نهو په یقین شیبین وینی ههستا دهستکرنی بو خانده فانی چیکهت ب شیوه و شیوازه کی روون و ناشکرا هاتینه بکارینان هر ووسا رومانقیس شیا به وینی فی ههستی دتاریاتیا شه فیدا دناف مینشکی مروفیدا چیکهت و شیوازه کنی وهسا هاتیه دارستن کو ههست ب هه بوونا وئی دهلیفی و وی دهمنی دهیت کرن نهوی رودای. دیسان هندک جارا ژی رومانقیسی دمیانا وینین رهوانبیزیدا نهف وینه بکارینانینه هر وهکی درومانیدا هاتی دهمی دهو لهقی فیای "سه عید"ی کو فاره مانی روماننیه ژهر زیره کما وی ب هنیزته دهرقهی وه لاتی بو خاندنی و کهم وکارین وی رازینه بوون بچیت ژهر بارودوخین وان یین نابوواری یین سهخت و مامی وی دپژیتی: ((... کی دئی بیته کهفیل ب پاره کنی هنده زور دقان روژادا.. کو هه می ریک ل مه بی دهاتینه گرتن و ناگرئی هه لدیبت و نهو بی بیچهک روح تیدا ل خیزانا مه نه ما بی ب دیف بانگی ولاتیدا چووئی نهو بی ل فیره ژی هه می دژی فی هندئی نه.. کی دئی دهستی ته گرت وته ل فی ته نگافیی دهرنیت...)) ((۳۸). کهواته بکارینانا (دهستی ته گرت) ب هه مان واتایا خو به رسن بکار نه هاتیه بهلکو وهکو "نیستاره" بکارهاتیه کو ب مه ره ما هاریکار دهیت، ناکو فه گوهاستنا ههستا دهستکرنی وهکو نامرازهک بو ههستهکا ناوهکی کو ژ دهرقه وینی دهستییه و دناف واتایا ناخوییدا ب رامانهکا دپتر دهیت. ب رامانهکا دپتر وینی ههستکرنی درومانیدا شیا لایه فی سهره کی بی هاوکیشا ناخفتنی بیت.

۱-۲-۵: وینی تامکرنی:

تاکو ههست پی بهیت کرن، بهلنی گه لهک جارا بینا خو ههش تامهکا خو ههش ب مروفی دبه خشیت نه هاسمه خارن وفه خواری و نهف چهنده دیار دکهت کو ههردوو ب ههفرا ته مامکرین ههفدوو نه.

وینی ههستا تامکرنی دمیانا هندک په یفا دا دیاردیت و ب شیوه کنی گشتی دشیاندا به بنه دووبهش:

پ- وینی وان تاشتین تامین وان خو ههش وشیرین.

ب- وینی وان تاشتین تال و سوبر و نه خوش.

نهف ههردوو جو ره وینه ب شیوه کنی بژاندی دناف رومانیدا بکارهاتیه، چونکی وی دهمی رومان فهگیرانا روودانهکا ژایان دکهت دئی ب شیوه کنی هویر چیهته دناف هه می کوزین یدا، نایب بهیت ژیر کرن کو وینی تامکرنی هندک جارا د چارچو فی ههستکرنی و ب شیوهک ژ شیوین مه جازی و خواستی بکار دهین ب تابهت ل دهمی وهسفکریندا کو ژ چارچو فی خو بی دورست دهرده کفیت وه رهف لادانین رهوانبیزتی دهیت، لهوما ((پتری هه می ههستین دپتر ناماده بوون وسه پاندا هنزا خو یا هه می د پیاده کرنا وینین مه جازی ل سهر ئاستی ره گه زین فهگیرانی)) ((۳۹).

کهواته پیاده کرنا وینی تامکرنی یان (ههستا تامکرنی) مه رج نینه کو دقان ههردو جورین لسهری بننی هاتین ناماژه کرن بهین، بهلکو هندک جارا ب شیوه کنی وینی وان تامین ب رهنگه کنی مه عنهوی بکار دهین کو مه جاز و خواستن روئی خو به واتانیدا دینیبت مینا (تامکره ژایان) هر وهکی "سه عید" فاره مانی رومانی ددان و ستاننده کیدا دگل راگری کولیژی دپژیت: ((نهز بهنی من دفیت هه ل نهو تا دگه هه نارمانجیت خو.. نهز تالی و شرینی و خوشی و روندکی ژایان نام دکم ویکیشم.. نهوهک تشتهک بچیته ددهقی مندا بی وی هندئی بزام چهوا و ل کیشه هاتی یه و بی وی هندئی بزام چهوا و ل کیشه هاتی یه وینی وی هندئی ژی نهز پشقه ب وهستیم و ماندی بيم...)) ((۴۰). دقیر یدا په یفا (تام دکم) ب مه ره ما راستا یا ههستا تامکرنی نه هاتیه بهلکو رومانقیسی وهکو (خواستن) بو هه می وان روودانین دکهفنه دژایانا ویدا چ دخواهش یان نه خواهش ب خو ههف دگریت بکارینانیه. ههروهسا وی وینی خواستی یا په یفا (خوارن) یا کو هندک جارا بو دهرده سهرنی درومانیدا بکارینانیه هر وهکی "سه عیدی" گوته ره بهرئی قوتانجانا خو: ((سه یدا چ بکه م.. سهری من بخت مالی من نهفه یه.. نهز ل کیشه بيم...؟ ما نهز ههز ناکهم وهکی خه لکی جاکیت باش ل بهرکه م...)) ((۴۱). نهفه و ژیلی وینی راسته فهینه بی وان

هونهری کو هەر کهسی وان په‌یقا بخوینیت هه‌ست ب هه‌بوونا وان وینا بکه‌ت. له‌وما وینه د رۆمانی و هونه‌رین چیرۆکی‌دا جودا‌هیا خوه یا هه‌ی دگه‌ل وینین شعری هه‌ی، به‌لی ئەفه وئ چهنده‌ی ناگه‌هینیت کو شیسینین هونه‌رین په‌خشانی ژ وینین ره‌وانبێژی وئ‌ستاتیکا وه‌سفکرئی و وینین نه‌راسته‌وخو ددویرن.

- لیستا ژنده‌را:

١- په‌رتوک:

پ- په‌رتوک ب زمانێ کوردی:

١- نافع ئاکریدی، بوه‌زین، رۆمان، چاپی یه‌که‌م، له‌ بلاوکراوه‌کانی ئەمینه‌داری گشتی روشنبیری و لاوان، به‌غدا، ١٩٨٩.

ب- په‌رتوک ب زمانێ عه‌ره‌یی:

١- ابو‌عثمان عمرو بن بحر جاحظ، الحیوان، تحقیق: عبدالسلام هارون، الطبعة الاوولى، الناشر: مصطفى البابی الحلبي، سوريا، ١٩٣٨.

٣- احمد زکی بدوی، معجم المصطلحات والدراسات الانسانية والفنون الجميلة، الطبعة الاوولى، دار الكتاب المصري، مصر، ١٩٩١.

٤- احمد زیاد محبک، متعة الرواية (دراسة نقدية منوعة)، دار المعرفة، لبنان، بیروت، ٢٠٠٥.

٥- جابر عصفور، الصورة الفنية في التراث النقدي والبلاغي عند العرب، الطبعة الثالثة، المركز الثقافي العربي، بیروت، ١٩٩٢.

٦- جبرار جینیت، نظرية السرد من وجهة النظر الى التنبؤ، ترجمة: ناجي مصطفى، الطبعة الاوولى، منشورات الحوار الاكاديمي والجامعي، الدار البيضاء، ١٩٨٩.

٧- حمید لمحمدانی، بنية النص السردي من منظور النقد الادبي، المركز الثقافي العربي، الدار البيضاء، المغرب، ٢٠٠٠.

٨- روبرت همفري، تيار الوعي في الرواية الحديثة، ترجمة: محمود الربيعي، دار غريب، القاهرة، ٢٠٠٠.

٩- عبدالرحيم الادريسي، استبداد الصورة- شاعرية الرواية العربية، الطبعة الاوولى، دار الانتشار العربي، بیروت، ٢٠١٣.

١٠- عبدالقادر الرباعي، الصورة الفنية في النقد الشعري، الطبعة الاوولى، دار جرير، عمان، ٢٠٠٩.

١١- عبدالقاهر الجرجاني، اسرار البلاغة، تحقيق: محمود شاکر، مكتبة الخانجي، مصر، ١٩٩١.

١٢- عبدالقاهر الجرجاني، الوساطة بين المتنبي وخصومه، تحقيق

: محمد أبو الفضل ابراهيم، دار إحياء الكتاب العربي، مصر، (د.ت).

١٣- عزالدین اساعیل، التفسير النفسي للادب، الطبعة الاوولى، دار العودة، بیروت، ١٩٨١.

١٤- قدور عبدالله الثاني، سيميائية الصورة، الطبعة الاوولى، مؤسسة الوراق للنشر، عمان، الاردن، ٢٠٠٧.

١٥- محمد حسين الصغير، مجاز القرآن وخصائصه الفنية والبلاغية، دار المؤرخ العربي، بیروت، لبنان، ١٩٩٦.

١٦- محمد كشاش، اللغة والحواس رؤية في التواصل والتعبير بالعلامات غير اللسانية، الطبعة الاوولى، المكتبة العصرية، بیروت، ٢٠٠١.

تامين خوارن و فه‌خوارن ب خوه‌فه دگريت هه‌روه‌کی رۆمانتئیس ب ریکا فه‌گيری هه‌ميش‌تزان نه‌و هزرین قاره‌مانی رۆمانی که‌تیه تیندا فه‌گيرای وه‌کی د رۆمانیدا هاتی ((ده‌یکا وی سوکری وه‌رنا ویرا وخوشکیت وی لی خرفه‌بین..هیچ دگه‌ل خۆنه‌ئینابوو.. چونکه هیچ نه‌بوو یی ب کرپت.. به‌لی چه‌وا "سه‌عید" خۆشک ویرایت خۆ ژیریکه‌ت.. هنده‌ک شه‌کروک وقه‌سپ دگه‌ل سئ نانی‌ت شاری مه‌زن دگه‌ل خۆ ئینابوو.. پئشی یچیته‌ بازه‌ری مه‌زن خه‌لک گه‌له‌ک نافی نانی شاری ب خۆشی وچاکي دئینا.. جارکه‌نی ل مالا جیرانیت خۆ خارپوو نه‌فرۆ ژی ل سه‌ر وی نافی نانی شاری مه‌زن بو خویشک ویرایت خۆ ئینابوو... زاروکا وه‌کی گورگا نان و قه‌سپ وشه‌کروک خارن...)) (٤٢). که‌واته‌ بکارئینانا وینه وه‌سه‌ستا تامکرئی چ دمیانا راسته‌قینه یا تشتی خارنیدا بیت یان ب شپوه‌کی خواستن و مه‌جازییت وه‌کی یاریه‌کا زماشانی دناف تیکسین نه‌ده‌بیدا جینی خوه‌ دگريت.

ئه‌نجام

پشتی خاندنا رۆمانا بوه‌زین و بیاده‌کرنا وئ دفتی فه‌کولینی دا ئەف ئه‌نجامه‌ به‌رده‌ست که‌تن:

١- وینه چ یی‌ن ره‌وانبێژی بیت یان یین هه‌ستداری بن دمیانا (گوشه‌نیگا، کوژی دیتنی، روناچی، دیتن) دناف رۆمانیدا ده‌ینه‌ دیتن و بیاده‌کر. و رۆمانتئیس شپاییه‌ تا راده‌کی سسته‌مه‌کی بو بکارئینانا ئان ته‌وران د رۆمانی دا دیت.

٢- د رۆمانا (بوه‌زین) دا، ژ ده‌ستپێکا رۆمانی ناكو دوماهی فه‌گيری رۆله‌کی سه‌ره‌کی د کیشنانا وان وینا دا دیته‌ نه‌وین کاره‌کنه‌ر قاره‌مانی رۆمانی تیندا رۆلی سه‌ره‌کی گيرای و وان ب ریکا هزرین خوه‌ نه‌و وینه هه‌می بو خاندنه‌فانا فه‌گوه‌استین، ئانکو هه‌ر خاندنه‌فانه‌کی بخوینیت دی هه‌ر ب هه‌می وینین ژيانا قاره‌مانی رۆمانی و نه‌و سه‌رده‌م و بارودوخین تیندا ژای که‌تن.

٣- ب شپوه‌کی سسته‌ماتیک وینین وه‌سفکرئی، وینین زه‌نی، وینین ره‌وانبێژی دگه‌ل وینین هه‌رینچ هه‌ستان بکار هاتیه‌ ویا‌فین به‌فره‌ه یی هاتیه‌ دان، چونکی باه‌قی رۆمانی و ناف و نیشانین وئ ب خوه‌ هه‌ستا تامکرئی ب شپوه‌کی مه‌عه‌نوی ب خوه‌فه‌ دگريت.

٤- ب شپوه‌کی گشتی وینه ره‌نگه‌فانا وان هزرایه‌ نه‌وین ده‌ئیشکی مرؤفیدا ده‌راره‌ی باه‌ته‌کی تاییه‌ت دژایتیدا په‌یدادیت، وب ریکا وئ هزرکرئی دووباره‌ به‌ره‌مه‌ئینانا وی تشتی ده‌یته‌ فه‌ کرن و ب ریکا په‌یقا دادریژیت و بشپوه‌ه‌کی

- ١٧- نادر أحمد عبد الخالق، إيقاع الصورة السردية، الطبعة الأولى، دار العلم و الإيمان، الأردن، ٢٠١٠.
- ١٨- نعيم البياي، مقدمة في دراسة الصورة الفنية، الطبعة الأولى، منشورات وزارة الثقافة، سوريا، ١٩٨٢.
- ١٩- يوسف مراد، مبادئ علم النفس، الطبعة السابعة، دار المعارف، القاهرة، ١٩٧٨.
- ٢- نامين ثكادي:**
- ١- إيمان ناصر، الصورة الفنية في شعر المعتمد بن عباد الاسلبي، رسالة ماجستير، غير منشورة، كلية الاداب، جامعة البصرة، ٢٠٠٠.
- ٢- بدره كسيس، سيميائية الصورة في تعليم اللغة العربية، رسالة ماجستير، غير منشورة، كلية الاداب والعلوم الاجتماعية، جامعة فرحات عباس، سطيف، الجزائر، ٢٠٠٩.
- ٣- علي عزالدين الخطيب، الحواس الخمسة في قصص لطيفة الدلمي-دراسة تحليلية لأدوار الحواس في بناء العالم القصصي، رسالة دكتورا، غير منشورة، كلية التربية الاساس، جامعة واسط، العراق، (د.ت).
- ٣- كوفان:**
- ١- ابتسام دهينة، الصورة الشعرية من التشكيل الجمالي الى جاليات التخيل، مجلة كلية الاداب واللغات، جامعة محمد خضير-سكيرة، الجزائر، العددان العاشر والحادي عشر، ٢٠١٢.
- ٢- إمام عبدالفتاح إمام، دراسة في معاني الصمت، المجلة العربية للعلوم الانسانية، جامعة الكويت، ٢٠٠٤.
- الهوامش**
- ١) جابر عصفور، الصورة الفنية في التراث النقدي والبلاغي عند العرب، الطبعة الثالثة، المركز الثقافي العربي، بيروت، ١٩٩٢، ص ٣١٥.
- ٢) نادر أحمد عبد الخالق، إيقاع الصورة السردية، الطبعة الأولى، دار العلم و الإيمان، الأردن، ٢٠١٠، ص ١٤.
- ٣) بدره كسيس، سيميائية الصورة في تعليم اللغة العربية، رسالة ماجستير، كلية الاداب والعلوم الاجتماعية، جامعة فرحات عباس، سطيف، الجزائر، ٢٠٠٩، ص ٥٥-٥٦.
- ٤) احمد زكي بدوي، معجم المصطلحات والدراسات الانسانية والفنون الجميلة، الطبعة الاولى، دار الكتاب المصري، مصر، ١٩٩١.
- ٥) بدره كسيس، سيميائية الصورة في تعليم اللغة العربية، ص ٥٥.
- ٦) هةمان ذيدرة، هةمان بقرثرة.
- ٧) ابوعثمان عمرو بن بحر جاحظ، الحيوان، تحقيق: عبدالسلام هارون، الطبعة الاولى، الناشر: مصطفى البايي الحلبي، سوريا، ١٩٣٨، ص ١٣١.
- ٨) عبدالقاهر الجرجاني، الوساطة بين المتنبي وخصومه، تحقيق: محمد أبو الفضل ابراهيم، دار إحياء الكتاب العربي، مصر، (د.ت)، ص ٤٣٨.
- ٩) عزالدين اساعيل، التفسير النفسي للادب، الطبعة الاولى، دار العودة، بيروت، ١٩٨١، ص ٦٦.
- ١٠) نعيم البياي، مقدمة في دراسة الصورة الفنية، الطبعة الاولى، منشورات وزارة الثقافة، سوريا، ١٩٨٢، ص ١١.
- ١١) عبدالرحيم الادريسي، استبداد الصورة- شاعرية الرواية العربية، الطبعة الاولى، دار الانتشار العربي، بيروت، ٢٠١٣، ص ١٤.
- ١٢) محمد حسين الصغير، مجاز القرآن وخصائصه الفنية والبلاغية، دار المؤرخ العربي، بيروت، لبنان، ١٩٩٦، ص ٩٦.
- (*) بوهزين: وهكو دهستينيكهك بو رومانا كوردي ل دهوكي ب رومانا دوي دهينته هزمارتن يا نيسه(نافع ناكردى)يه كو ل سالا ١٩٨٩ دهركهتبه، پشتى مرنا روماننقىسى بهشى دوي ژ فى رومانى ب ههمان ناف دهركهتبه، لى پشكا دووي وهكو دهستينقىس بو روماننقىس (محمد سليم سيارى) هاتبوو رهوانهكرن و ب نكرن بيداجوونى رابويه و ل سالا ٢٠٠٠ وهكو پشكا دووي لى دهركهت كو ژ لاي (دهزگاي روشنيرى وبلاوكردهوى كوردي) هاتيه چاپكرن. ههزى گوتنيه كو پشكا دووي بهردهواميا وان رؤودانايه نهوا بهشى نيكن لسهر هاتيه جنين.
- ١٣) نافع ناكردى، بوهزين، رومان، چاپى يهكهم، لهبلاوكرهواهكانى نه ميندارهق گشتى روشنيرى ولاوان، بهغدا، ١٩٨٩، ل ١٦.
- ١٤) ژيدهرى بهرى، ل ١٥.
- ١٥) عبدالقاهر الجرجاني، اسرار البلاغه، تحقيق: محمود شاكر، مكتبه الخانجي، ميتر، ١٩٩١، ص ٨٧.
- ١٦) نافع ناكردى، بوهزين، رومان، ل ١٦.
- ١٧) عبدالقادر الرباعي، اليوره الفنيه فى النقد الشعرى، الكبعه الاولى، دار جريز، عمان، ٢٠٠٩، ص ٤٧.
- ١٨) ابتسام دهينه، اليوره الشعرية من التشكيل الجمالي الى جاليات التخيل، مجله كلية الاداب واللغات، جامعه محمد خضير-سكيره، الجزائر، العددان العاشر والحادى عشر، ٢٠١٢، ص ٢٣٨.
- ١٩) ههمان ژيدهر، ل ٢٣٩.
- ٢٠) نافع ناكردى، بوهزين، رومان، ل ٢٨.
- ٢١) روبرت همفرى، تيار الوعى فى الروايه الحديديه، ترجمه: محمود الربيعى، دار غريب، القاهرة، ٢٠٠٠، ص ٧٧-٧٨.
- ٢٢) جبرار جينيت، نقيه السرد من وجهه النشر الى التبئير، ترجمه: ناجى ميگنى، الكبعه الاولى، منشورات الحوار الاكادىمى والجامعى، الدار البيجاء، ١٩٨٩، ص ١٢٤.
- ٢٣) احمد زياد محبك، متعه الروايه(دراسه تقديه منوعه)، دار المعرفه، لبنان، بيروت، ٢٠٠٥، ص ٥٥.
- ٢٤) حميد لحداني، بنيه النى السردى من منشور النقد الادبى، المركز الثقافى العربى، الدار البيجاء، المغرب، ٢٠٠٠، ص ٦٤.
- ٢٥) إيمان نايز، اليوره الفنيه فى شعر المعتمد بن عباد الاسلبي، رساله ماجستير، كلية الاداب، جامعه البيره، ٢٠٠٠، ص ٤٨.
- ٢٦) محمد كشاش، اللغه والحواس رؤيه فى التوائيل والتعبير بالعلامات غير اللسانيه، الكبعه الاولى، المكتبه العيزيه، بيروت، ٢٠٠١، ص ٥٦.
- ٢٧) نافع ناكردى، بوهزين، رومان، ل ٦٨-٦٩.
- ٢٨) قدور عبدالله الهانى، سيميائيه اليوره، الكبعه الاولى، مؤسسه الوراق للنشر، عمان، الاردن، ٢٠٠٧، ص ١٠٤.

- (٢٩) نافع نأكرهى، بوهزين، رؤمان، ل٦٩.
- (٣٠) هه مان ژيدير، ل٤٣.
- (٣١) محمد كشاش، اللغة والحواس رؤيه فى التوائل والتعبير بالعلامات غير اللسانية، ن٤١.
- (٣٢) نافع نأكرهى، بوهزين، رؤمان، ل٣٢.
- (٣٣) هه مان ژيدير، ل١٩٩.
- (٣٤) إمام عبدالفتاح إمام، دراسه فى معانى اليمت، المجله العربيه للعلوم الانسانية، جامعه الكويت، ٢٠٠٤، ن٨٦.
- (٣٥) يوسف مراد، مبادئ علم النفس، الكعبه السابعه، دار المعارف، القايره، ١٩٧٨، ن٦٤.
- (٣٦) نافع نأكرهى، بوهزين، رؤمان، ل١٩.
- (٣٧) ژيديرى بهرى، ل٩٧.
- (٣٨) هه مان ژيدير، ل١٦٧.
- (٣٩) على عزالدين الحكيب، الحواس الخمسه فى قينى لكيفه الدلبى-دراسه تحليليه لردوار الحواس فى بناء العالم القينى، رساله دكتورا، جامعه واسك، كليه التربيه الاساس، العراق، (د.ت)، ن١٦١.
- (٤٠) نافع نأكرهى، بوهزين، رؤمان، ل٢٢٧.
- (٤١) ژيديرى بهرى، ل٦٨.
- (٤٢) هه مان ژيدير، ل٦٥.